

Гришук А.М.,

к. е. н., доцент,

доцент кафедри менеджменту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ЗМІН

Анотація. У статті досліджено актуальні питання соціально-економічної співпраці України та Польщі. Проаналізовано стан та динаміку міграційних процесів трудових ресурсів між державами, а також запропоновано шляхи подолання негативних наслідків цих процесів для України. Визначено основні стратегічні орієнтири співпраці в галузях інвестиційної діяльності, торгівлі, освіти і туризму.

Ключові слова: співпраця, транскордонна співпраця, міграція трудових ресурсів, проблеми трудової міграції, інвестиційна діяльність, торговельні відносини, освіта, туризм.

Постановка проблеми. Розвиток багатоаспектних взаємин з Польщею має пріоритетний характер. Це обумовлено важливим місцем Республіки Польща у зовнішньоекономічній політиці нашої держави, її суттєвою роллю у підтримці регіональної безпеки та сприянні Україні стати в майбутньому повноправним членом ЄС.

В умовах сьогодення взаємна вигода стосунків між Польщею та Україною підтверджується тим, що для нашої країни Польща залишається в п'ятірці країн, що є найбільшими постачальниками туристів. Українці ж роблять вигідний бізнес на польських товарах, не дуже дорогих і хорошої якості, а для Польщі наша країна виступає найбільшим постачальником робочої сили та студентства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку взаємовигідних соціально-економічних відносин між нашою державою і Республікою Польща та шляхам їх розв'язання присвячено чимало наукових досліджень та праць таких авторів, як, зокрема, Б. Андрушків, Я. Антошек, В. Борщевський, В. Будкін, А. Мазаракі, М. Мальський, Т. Мельник, Н. Мікула, А. Мокій, Є. Савельєв, К. Рейман, А. Філіпенко, М. Янків.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В останніх наукових дослідженнях і публікаціях з питань соціально-економічної співпраці між Україною та Польщею мало уваги приділяється тим механізмам взаємодії між обома країнами, які б задовольняли спільні інтереси держав-сусідів у розв'язанні спільних актуальних проблем з питань трудової міграції, торговельної, інвестиційної діяльності, туризму та освіти.

Мета статті полягає у визначенні основних завдань, які стоять на шляху подальшого розвитку соціально-економічної співпраці між Україною та Польщею, а на цій основі – розробці нових напрямів, механізмів взаємовигідних відносин між обома країнами у пріоритетних сферах господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українсько-польська стратегічна співпраця виходить далеко за межі інтересів цих двох країн, адже Україна і Польща – це дві найбільші держави Центрально-Східної Європи, а їх соціально-економічна та політична стабільність суттєво впливає на

загальноєвропейську і регіональну безпеку, що є надзвичайно важливим як для всієї Європи, так і для світу загалом.

Основними мотивами встановлення відносин стратегічного партнерства між Україною та Польщею на початку 90-х рр. XX ст. стали зіставні економічні, військові, фінансові, технологічні та гуманітарні потенціали, що давало змогу на паритетних засадах встановлювати особливий статус двосторонніх відносин; ключова роль у регіоні Центрально-Східної Європи та спільні погляди на питання розвитку регіональної та європейської безпеки; схожі нереалізовані завдання щодо інтеграції до європейських та євроатлантичних структур; зацікавленість у довгостроковій співпраці у багатьох галузях господарювання [1, с. 94].

Як наслідок, за роки незалежності Україна направила хороші взаємини у різних сферах соціально-економічного та політичного життя зі своєю західною сусідкою, яка першою визнала нашу незалежність. Ця співпраця завершилась розробкою та реалізацією багатьох спільних проектів і програм. Зокрема, це великі геополітичні та економічні проекти (підготовка до чемпіонату з футболу Євро-2012 та його проведення, будівництво магістрального трубопроводу «Броди-Плоцьк»), регіональні проекти в галузі транскордонного співробітництва (створення міжнародних та міжрегіональних асоціацій «Карпатський Єврорегіон», «Єврорегіон «Буг») та українсько-польського прикордоння (підвищення ефективності діючих та відкриття нових пунктів перетину кордону, запровадження режиму малого прикордонного руху), а також інші проекти торговельно-економічного, науково-технічного та культурно-гуманітарного напрямів.

Сьогодення ставить нові виклики у визначенні основних пріоритетних точок соціально-економічної співпраці з урахуванням національних інтересів та стратегічних орієнтирів обох країн, а також динаміки змін зовнішнього середовища.

З набуттям Польщею у 1999 р. членства в НАТО та у 2004 р. – в ЄС характер українсько-польських відносин почав змінюватися, перетворюючись з відносин між державами з однаковим міжнародно-правовим статусом і близьким за соціально-економічними показниками розвитком на відносини між країнами з різним міжнародно-правовим статусом (Польща – повноправний член ЄС, а Україна лише підписала політичну та економічну частину Угоди про асоціацію з ЄС [2]), а також дещо різними макроекономічними показниками розвитку цих країн (табл. 1).

З табл. 1 видно, що показники ВВП в обох країнах показують позитивну динаміку. Та їх зростання є неоднаковим. Зокрема, в Україні показник номінального ВВП у 2015 р. збільшився в 1,9 рази порівняно з 1995 р., а в Польщі – в 3,4 рази, показник ВВП на одну особу – в 2,2 рази в Україні та в 3,4 рази у Польщі. За підсумками 2015 р. показник номінального ВВП Польщі більше ніж у 5 разів, а показник ВВП на одну особу у 6 разів перевищують аналогічні показники по Україні.

Частки аграрного сектору, промисловості та сфери послуг у виробництві ВВП досліджуваних країн за 2015 р. також

Порівняння ключових макроекономічних показників України та Польщі

Показники	Роки					
	1995		2004		2015	
	Україна	Польща	Україна	Польща	Україна	Польща
Номінальний ВВП (млрд. дол. США)	48,21	139,41	64,84	253,53	90,61	474,78
ВВП на одну особу (тис. дол. США)	0,94	3,7	1,37	6,6	2,11	12,5
Частка аграрного виробництва у ВВП (%)	15,4	5,29	11,9	3,7	14	2,78
Частка промисловості у ВВП (%)	47,5	37,4	35,9	32,4	25,9	33,5
Частка сфери послуг у ВВП (%)	41,9	57,3	52,2	63,9	60,1	63,7

Джерело: FactCheck за даними Євростату

Таблиця 2

Торгівля товарами та послугами між Україною та Республікою Польща, млн. дол. США

Рік	Експорт в Польщу		Імпорт в Україну		Сальдо зовнішньої торгівлі з РП		Взаємні обсяги торгівлі	
	товари	послуги	товари	послуги	товари	послуги	товари	послуги
2010	1 787,2	1 878,7	2 788,8	2 924,4	-1 001,6	-1 045,7	4 576,0	4 803,1
2011	2 794,1	2 927,7	3 183,3	3 321,4	-389,2	-393,7	5 977,4	6 249,1
2012	2 576,2	2 717,6	3 567,1	3 743,5	-990,9	-1 025,9	6 143,3	6 461,1
2013	2 547,8	2 761,1	4 068,7	4 234,3	-1 520,9	-1 473,2	6 616,5	6 995,4
2014	2 645,0	2 844,7	3 067,4	3 212,3	-422,4	-367,6	5 712,4	6 057,0
2015	1 977,5	2 158,1	2 324,5	2 420,9	-347	-262,8	4 302,0	4 579,0
2016	2 200,2	2 424,3	2 692,7	2 827,0	-492,5	-402,7	4 892,9	5 251,3

Джерело: складено автором за даними Держстату України

свідчать про те, що економіка нашої сусідки має більше ознак постіндустріального розвитку, бо характеризується вищою часткою сфери послуг (64% проти 60% в Україні) та меншою часткою аграрного виробництва (3% проти 14% в Україні).

Як бачимо, реалізовані ринкові реформи і вступ до ЄС мали наслідком те, що умови для розвитку бізнесу в Польщі стали сприятливішими, ніж в Україні. Це підтверджують дані рейтингу легкості ведення бізнесу у доповіді Світового Банку "Doing Business". Зокрема, Польща за підсумками рейтингу 2015 р. посіла 25 місце серед 189 аналізованих країн, у 2016 р. – 24 місце серед 190 країн, Україна – 83 та 80 місця відповідно [3].

Також згідно з аналітичним оглядом у другому кварталі 2017 р. зростання економіки Польщі становило 3,9%, а економіки України – 2,4% порівняно з аналогічним періодом 2016 р. [4].

Незважаючи на потужний поступ Польщі на шляху економічного зростання, Україна продовжує залишатись вигідним партнером в різних напрямках соціально-економічної співпраці, про що свідчать офіційні документи, підписані на міжурядових рівнях, а саме Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво від 4 березня 2005 р. [5]; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху від 28 березня 2008 р. [6]; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі інформації від 19 вересня 2008 р. [7]; Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення від 18 травня 2012 р. [8]; Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти від 19 січня 2015 р. [9].

В економічних відносинах України й Польщі після кількох років стагнації (2012–2015 рр.) з 2016 р. спостерігається позитивна динаміка порівняно з аналогічним періодом 2015 р.

(табл. 2): товарообмін між країнами збільшився на 13,7% і склав 4 892,9 млн. дол. США, обсяг українського експорту збільшився на 11,3% і склав 2 200,2 млн. дол. США, а польського імпорту – на 15,9% і становив 2 692,7 млн. дол. США [10].

Основні експортні групи товарів за 2016 р. такі: чорні метали (19,3%); електричні машини (12,5%); руди, шлаки і зола (8,8%); деревина і вироби з деревини (8,5%). У товарній структурі імпорту переважали палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (15,9%); пластмаси, полімерні матеріали (9,2%); електричні машини (8,8%); реактори ядерні, котли, машини (8,7%); засоби наземного транспорту, крім залізничного (3,6%). Основу експорту послуг за результатами 2016 р. склали такі види: переробні (41,8%), транспортні (30,4%), інформаційно-телекомунікаційні (11,9%), ділові (7,9%) та туристичні послуги (4,2%). В імпорті переважали транспортні (44,6%), ділові (14,4%), фінансові (7,4%), інформаційно-телекомунікаційні (8,3%) та туристичні послуги (8,3%) [11].

Згідно з прогнозами експертів завдяки Угоді про зону вільної торгівлі України з ЄС, яка набула чинності 1 січня 2016 р., товарообіг між Польщею та Україною може збільшитися на 432 млн. дол. США на рік. Зокрема, польські урядовці прогноують збільшення експорту до України за такими товарними групами, як автомобілі і автозапчастини, техніка та електрообладнання, пластмаса та вироби з неї, м'ясо та харчові продукти, косметичні вироби та засоби особистої гігієни [12]. Ці товари користуються великим попитом в нашій державі завдяки високій якості та доступним цінам.

Польські компанії найбільше вииграють завдяки скасуванню митних бар'єрів та впровадженню європейського законодавства в Україні, що, безумовно, буде сприяти покращенню умов торгівлі.

Ще однією проблемою українсько-польських економічних відносин є збереження негативного сальдо взаємної торгівлі з Польщею як товарами, так і послугами. Окремими причинами

цього є недостовірне декларування суб'єктами ЗЕД імпортованих товарів; заниження митної вартості; контрабандне ввезення товарів; «човникова» прикордонна торгівля; розбіжності даних митної статистики України та Республіки Польща, хоча останнім часом спостерігається тенденція до зменшення масштабів неузгодженості статистичних даних.

Ще одним важливим напрямом співпраці України і Польщі є посилення інвестиційного співробітництва. Адже для економіки України іноземні інвестиції – це той ресурс, який може найбільше сприяти підвищенню ефективності функціонування вітчизняних підприємств, отже, розвитку відповідних територій, міст та регіонів.

Перші ознаки інвестиційно-виробничої співпраці України та Польщі супроводжувалися низкою негативних явищ, а саме недосконалою галузевою структурою та формами залучення польських інвестицій, низьким обсягом інвестування, високою концентрацією інвестицій в окремих регіонах України, незадовільною участю польських інвесторів в інноваційних процесах [13, с. 259]. Динаміка інвестиційної співпраці двох держав починає демонструвати зростаючу тенденцію лише з боку Польщі з 2015 р. (рис. 1).

Згідно з даними Держстату України станом на 31 грудня 2016 р. сума прямих польських інвестицій, вкладених в економіку України, становила 760,4 млн. дол. США (на кінець 2015 р. – 758,3 млн. дол. США). У польську економіку на цей період було вкладено 44,4 млн. дол. США прямих українських інвестицій (на кінець 2015 р. – 50,2 млн. дол. США) [14, с. 9, 35].

Отже, Польща залишається серед топ-10 інвесторів України, а от українські інвестиції у Польщі незначні і не входять навіть у топ-20. Україна залишається, на жаль, слабким інвестором для Польщі. Однак українські дипломати наголошують на тому, що обсяг реальних українських інвестицій в Республіці Польща, які не враховуються офіційною статистикою, перевищує 1 млрд. дол. США. Адже офіційна статистика не обліковує кошти, які витрачають українці в Польщі, перебуваючи там на заробітках (українці складають 68% іноземців, які працюють у Польщі офіційно).

Згідно з даними Держстату на кінець 2016 р. в Україні рівень безробіття склав близько 9,4%, або 1,7 млн. осіб. У селах рівень безробіття ще вищий – 10,4% або майже 600 тис. осіб працездатного населення. Статистика Мінфіну

показує, що середня зарплата в Україні становить 5 406 грн., або близько 190 євро. Та майже 500 тис. осіб в Україні отримують зарплату, меншу за мінімальну. Ще 1,9 млн. осіб заробляють 1 147–1 500 грн. Тим часом рівень зарплат в сусідніх країнах значно перевершує наш. У Румунії середня зарплата становить 395 євро, в Угорщині – 497 євро, у Чехії – 702 євро, у Словаччині – 745 євро, у Польщі – 750 євро [15].

Зростаючі економіки вимагають приросту робочої сили, особливо за нижчою вартістю, і нестачі робочих місць там не спостерігається. Працездатне населення цих країн часто виїжджає ще далі на захід, а саме у Німеччину, Францію, Великобританію. Цим країнам вдається підтримувати економічне зростання, зокрема, завдяки робочій силі із сусідніх країн, що не входять в ЄС.

Головним імпортером українських працівників, безсумнівно, є Польща. За роботу, яка не вимагає високої кваліфікації, там можна заробляти в два-три рази більше, ніж в Україні отримує людина з вищою освітою. Якщо у 2015 р. тут працювало близько мільйона українців, то у 2016 р. для українських робітників були відкриті ще 900 тис. робочих віз, а ще 1 млн. Союз підприємців і роботодавців Польщі збирається видати у 2017 р. Йдеться тільки про офіційно працевлаштованих співвітчизників. Союз підприємців Польщі відзначає, що зростання кількості мігрантів з України принесло польському бюджету майже 2 млрд. євро за рік – сума, яка більш ніж удвічі перевищує третій транш України від МВФ [15].

Міграція захопила не лише вітчизняних безробітних та незадоволених роботою, але й наше студентство. Адже навчання у ВНЗ країн ЄС дає більше можливостей для подальшого працевлаштування, зокрема за кордоном. Ще одним стимулом навчання наших абітурієнтів у Польщі є вартість. З 2015 р. спочатку польські приватні, а згодом і державні університети знизили вартість навчання для українців, подекуди вдвічі (наприклад, Люблинський політехнічний університет знизив ціни з 2 000 євро до 1 000 євро за рік на окремих спеціальностях; Краківський педагогічний університет знизив ціни на усі спеціальності вдвічі, а саме з 2 000 євро до 1 000 євро за рік).

Уже понад 50 тис. студентів з України навчаються в одній лише Польщі, і з кожним роком цей показник збільшується, позбавляючи Україну кваліфікованих талановитих громадян, які будуть працювати на економіці інших країн.

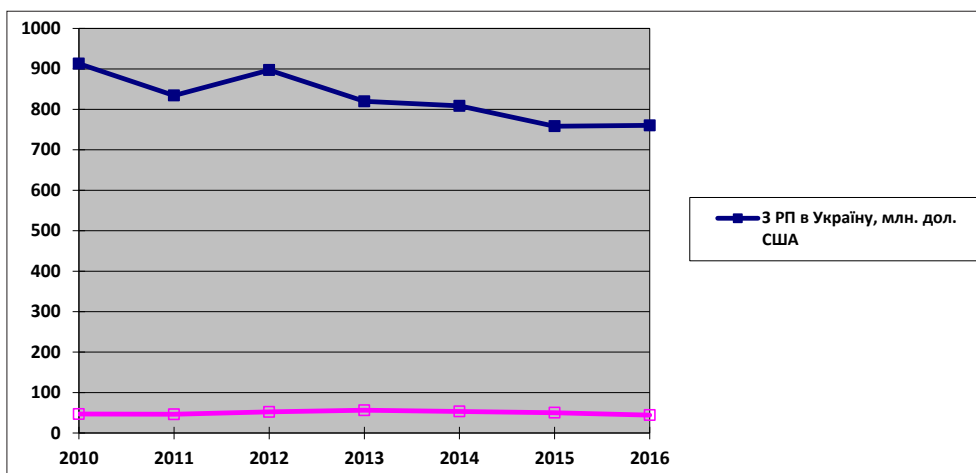

Рис. 1. Динаміка українсько-польської інвестиційної співпраці (обсяги прямих інвестицій) у 2010–2016 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано автором за даними Держстату України

Висновки. Узагальнюючи стан, основні проблеми соціально-економічної співпраці між Україною та Польщею, можемо зазначити, що нові стратегічні орієнтири повинні стосуватися:

– посилення торговельних відносин шляхом проведення політики імпортозаміщення та стимулювання експорту з боку України не лише в торгівлі товарами з польськими партнерами, але й у торгівлі послугами; насамперед це стосується покращення пропозицій транспортних, освітніх, ділових, фінансових, страхових, комп'ютерних і туристичних послуг;

– відновлення та налагодження інвестиційної співпраці шляхом проникнення та закріплення вітчизняного капіталу в польську економіку через заснування спільних підприємств та реалізацію спільних інвестиційних проектів;

– вирішення проблем трудової міграції та подолання її негативних наслідків для України шляхом створення умов для скорочення виїзду трудових мігрантів на заробітки до Польщі, зокрема, через розвиток організованої та безпечної внутрішньої трудової міграції, відродження місцевої економічної ініціативи та розвиток малого підприємництва; формування сучасних організаційно-правових механізмів стимулювання залучення коштів трудових мігрантів у розвиток підприємництва шляхом сприятливої кредитної, валютної, податкової політики; створення інституційної бази для вдосконалення функціонування транскордонного ринку праці з урахуванням тенденцій його кон'юнктури, можливостей правового захисту громадян, які працюють за кордоном; удосконалення системи інформаційно-консультативної підтримки українських трудових мігрантів зусиллями громадських організацій, місцевих територіальних громад, ЗМІ по обидва боки кордону;

– продовження реформи системи вищої освіти в Україні з урахуванням передового досвіду ЄС у цій галузі; залучення до цього процесу польських партнерів з метою напрацювання та реалізації спільних освітніх проектів та програм;

– подальшого розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва в галузі туризму, що передбачає територіальне стимулювання розвитку туризму, використання туристичних зв'язків для укріплення взаєморозуміння й довіри між країнами, розробку спільних стандартів обслуговування туристів та спільних туристичних маршрутів, оцінку туристичних ресурсів та інфраструктури, аналіз інвестиційних пропозицій на рівні певних адміністративно-територіальних одиниць щодо реалізації спільних туристичних бізнес-проектів.

Література:

1. Знахоренко О. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах / О. Знахоренко // Історичний архів. Наукові студії : зб. наук. пр. – Вип. 2. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 90–98.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Doing Business: The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/rankings>.
4. Трудова міграція з України дозволяє Польщі ефективно освоювати дотації ЄС // Цензор.НЕТ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ua.censor.net.ua/news/452333/trudova_migratsiya_z_ukrayiny_dozvolyaє_polschi_efektyvno_osvoiyuvaty_dotatsiyi_єs_barclays.
5. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про економічне співробітництво від 4 березня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_063.

6. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху від 28 березня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/616_138.
7. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі інформації від 19 вересня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_128.
8. Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення від 18 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_161.
9. Угода між Міністерством освіти і науки України та Міністром національної освіти Республіки Польща про співробітництво в галузі освіти від 19 січня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/616_180.
10. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2016 р. : стат. збірник. – К., 2017. – 152 с.
11. Стан торговельно-економічного співробітництва // Інформаційно-аналітична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/trade>.
12. Завдяки зоні вільної торгівлі польський товарообіг з Україною зростає // Наш вибір. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naszwybir.pl/zavdyaky-zoni-vilnoyi-torgivli-polskyj-tovaroobig-z-ukrayinoyu-zroste>.
13. Янків М. Організаційно-економічні засади розвитку українсько-польського транскордонного та міжрегіонального співробітництва / М. Янків // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 2. – С. 256–263.
14. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2010–2016 рр. : стат. збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 42 с.
15. Щербатенко О. Чемоданний настрої. Якими є реальні масштаби української еміграції / О. Щербатенко // Економічна правда. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/01/23/618436>.

Гришук А.М. Актуальные вопросы социально-экономического сотрудничества Украины и Польши: современное состояние и направления изменений

Аннотация. В статье исследованы актуальные вопросы социально-экономического сотрудничества Украины и Польши. Проанализированы состояние и динамика миграционных процессов трудовых ресурсов между государствами, а также предложены пути преодоления негативных последствий этих процессов для Украины. Определены основные стратегические ориентиры сотрудничества в областях инвестиционной деятельности, торговли, образования и туризма.

Ключевые слова: сотрудничество, трансграничное сотрудничество, миграция трудовых ресурсов, проблемы трудовой миграции, инвестиционная деятельность, торговые отношения, образование, туризм.

Hryshchuk A.M. Actual issues of socio-economic cooperation of Ukraine and Poland: current state and directions of changes

Summary. The article deals with the research of the actual issues of socio-economic cooperation between Ukraine and Poland. The state and dynamics of migration processes of labor resources between states have been analyzed and ways of overcoming the negative consequences of these processes for Ukraine have been proposed. The main strategic guidelines for cooperation in investment, trade, education and tourism have been defined.

Keywords: cooperation, cross-border cooperation, migration of labor resources, problems of labor migration, investment activity, trade relations, education, tourism.